

REKLAME FOR PARLAMENTSSTYRET

AF THEODOR GEIGER

HVEM beundrer ikke den Maalbevidsthed og Effektivitet, hvormed Diktaturerne skaber og smeder den offentlige Mening, der bærer dem? Det er forstaaeligt, at Resultaterne vækker Misundelse hos dem, der hylder et andet Statsideal, og som med Uro og Mishag iagttager den imponerende og forførelse Virksomhed, Diktaturvæsnet udøver paa ikke helt ubetydelige Befolkningskresse ogsaa rundt omkring i de Lande, som endnu staar i Parlamentarismens Tegn. Fristelsen er stor til at uddrive den onde Aand ved de onde Aanders Fyrste og bekæmpe Diktaturtanken med Diktaturets egne Vaaben.

»Er Folkestyret en Reklamekampagne værd?« staar som Overskrift paa en lille Pjece, Reklamefagmanden *Frantz Harlang* har tilegnet Rigsdagens Medlemmer som en Slags Memorandum. Indholdet er i Korthed dette:

Diktaturet er et Tilbagefald, en Atavisme, men det teer sig som noget nyt og ejer det nyes tillokkende Kraft. Statsledelsens Arbejde og Resultater, alt, hvad der bliver tilvejebragt i økonomisk, teknisk og anden Henseende, fremsættes gennem et stort Reklameapparat som den nye Statsforms eneste Velsignelser. I de parlamentariske Lande skabes der lige saa store Værker, men dér raaber man ikke op om dem. Man burde gøre det. »Man kan henvise til, at det danske Statssamfund, ligegyldigt hvilket politisk Parti, der har Magten, er en . . . langt retfærdigere justeret og mere civiliseret Organisme end nogen totalitær Stat. Man kan paapege tusinde forskellige Ting, der gør Livet i Demokratiet rigere og bedre. Men hvis ikke disse Sandheder naar ud til Menigmand, hvis hans Sind ikke løftes og begejstres af dem, er de som usagt«. — *Harlang*, Forretningsreklamens Mand, ser forretningsmæssigt paa det: den gode gamle Vare, Folkestyret, er ved at blive slaaet ud af den nye Vare, Diktaturet, som benytter sig af Reklamens betagende Magt. »Det gamle ansete Hus, der

er for fornemt til at støde i Reklamebasunerne, trænges til Væggen«. Nu gælder det altsaa om ved Modpropaganda at genvinde Marked og Publikum. .... Staten har et Udenrigsministeriets Pressebureau, og Staten kunde faa et Indenrigsministeriets Pressebureau, og begge kunde slaas sammen til et Rigs-Pressebureau«, som maatte blive »et moderne Oplysningsapparat efter Tidens Reklamemetoder«. Som Eksempler paa de Omraader, Reklamen kan spænde over, nævnes: »Rigsdagens Arbejde og Betydningen af det demokratiske System; den enkelte Rigsdagsmands Gerning; Arbejdsløshedsproblemet; Udenrigshandelen; de demokratiske Goder; Tale-, Forsamlings- og Trykkefrihed; Domstolene; Forsvarsordningen; Landbrugsspørgsmaalet; Stats- og Kommuneskatter; Social Forsorg; Hospitaller; Skoler etc.«. I en saadan Statsreklame for Staten bør »alle Anskuelse faa Raaderum, f. Eks. ved at de forskellige afgørende Partier bliver repræsenteret i det Udvalg, der skulde have med Sagen at gøre, og at der indrømmes Mindretallet en medbestemmende Ret, f. Eks. ved at Udvalgets Beslutninger skal være enstemmige«. Pjecen slutter med de tvende æggende Spørgsmaal: »... hvad mener det gamle ansete Firma paa Christiansborg? er Demokratiet ikke en Reklamekampagne værd?«

Det er let at se, at Forfatteren mener den liberale Parlamentarisme, naar han taler om Demokratiet; Nazismen vilde harmfuldt tilbagevise den Insinuation at danne en Modsætning til Demokratiet, men tværtimod hævde at være det sande Demokrati. *Harlang* er paa dette Punkt faldet som Offer for Avisernes Sprog-sjuskeri, som har forkvaklet vor Sprogbrug og, hvad der er værre, forvirret de flestes politiske Begreber og Forestillinger. Man kan ikke bebrejde Reklamefagmanden den gængse Forveksling, han har overtaget fra den offentlige Diskussion; hvad han mener og sigter til, er jo tydeligt nok. Alligevel er Ombytningen paa Betegnelserne i det givne Tilfælde ikke begrænset til at være en terminologisk Skønhedsfejl; den virker som en Tankeforskydning, der har vildledet *Harlangs* Grundsyn paa Sagen og forvrænget hans Resultat. Men dette kommer vi tilbage til; foreløbig kan vi nøjes med at sætte »Parlamentsstyre« i Stedet for »Demokrati«.

Netop fordi Tanken om en Propagandaindsats for Parlamentsstyret er saa fristende for dettes Venner, er en alsidig kritisk Belysning af *Harlangs* Forslag tiltrængt. Betragtningen forgrener paa en naturlig Maade sig selv i en mere teknisk og en principiel

Del ud fra de to Spørgsmaal: 1) *Kan* Parlamentsstyret reklamere for sig selv? og 2) Har det *Lov* til at gøre det?

I.

PRAKTISK UGØRLIGT . . . .

Teknisk set ligger den første Vanskelighed i, at Propaganda maa være baaret af en Instans, der ønsker at propagandere i den paatænkte Retning. Hvem skal det være? I Pjecen tales der om et Rigs-Pressebureau, altsaa et Regeringsorgan, men den bærende Faktor skal dog være »det gamle ansete Firma paa Christiansborg«, nøjere bestemt som et Rigsdagsudvalg, »der har med Sagen at gøre«. Parlamentet reklamerer for Parlamentsstyret — det er en logisk Tanke, og *Harlang* mangler heller ikke Blik for, at Flertallet netop her ikke bør være eneraadende; Mindretallene skal have medbestemmende Ret, Udvalgets Beslutninger skal være enstemmige. Spørgsmaalet er kun, om Parlamentet som Helhed, ogsaa Mindretallene, ønsker at reklamere for Parlamentsstyret. Tanken om Enstemmighed er paa en skæbnesvanger Maade beslægtet med *J. J. Rousseau's* utopiske, almene Fællesvilje . . . .

Er det ikke saaledes, at alle Befolkningskresse er repræsenterede i Rigsdagen, ogsaa de Kresse, hvis Forelskelse i andre Landes Statstotalisme man beklager, hvis Kampraab »Lad os se Daad, ikke høre Vrøvl«, man ønsker at imødegaa? Véd man ikke af Erfaring, at antiparlamentarisk indstillede Partier, altsaa fremfor andre Nationalsocialismen og Kommunismen, overalt, hvor de er naaet frem til nogen Betydning, har benyttet sig af Parlamentets Talerstol og af den dertil knyttede priviligerede Ytringsfrihed, til at bekæmpe og latterliggøre Parlamentsstyret? Det er deres gode Ret — netop efter parlamentarisk-liberale Begreber. Naar man udtrykker det statsvidenskabeligt, lyder det saaledes: Parlamentet er ikke alene den Ramme, indenfor hvilken Partierne gaar ind for deres forskellige Opfattelser m. H. t. de enkelte Statsanliggender samtidig med, at de dog staar i et fælles positivt Forhold til den bestaaende Statsform; saaledes er det kun i saakaldte normale Tider, og Tanken om udtrykkeligt at maatte værne om og reklamere for Parlamentsstyrets falmende Glans viser netop, at Tiderne ikke er normale, men krisespændte. Og her bliver Parlamentet tillige den naturlige Skueplads for en Kamp om selve Statsformen, om Parlamentsstyret; Antiparlamen-

tarismen forbereder det store Slag — foreløbig i Ly af Parlamentsrettighederne . . . .

Hvordan vil man faa saaledes indstillede Mindretalsgrupper med til en Reklame for Parlamentsstyret? Man vil maaske paa-pege, at det kun gælder om at forebygge, man kan henvise til, at disse parlamentsfjendtlige Kræfter hidtil ikke er særlig stærke her i Landet, og at det nok maa kunne lykkes at blive enige om visse politiske Hovedlinier, som man i Fællesskab kan gaa ind for i en Reklamekampagne. Formaalet er jo ikke »en Forherligelse af dette eller hint Partis Indsats eller Program, men . . . . en Redegørelse for de demokratiske Goder, der er Fælleseje . . . .«. Jovist saa — men man kan kun reklamere for Parlamentsstyret under Henvisning til dets konkrete Ydelser — *Harlang* nævner bl. a. Landbrugspolitikken og Beskatningen. Det er vanskeligt at se, hvorledes Flertallet og Venstre vil kunne enes om det første, hvordan Regeringspartierne og Konservatismen skal kunne finde hinanden med Hensyn til det sidste. Her er det jo ikke nok, at de med Nød og næppe naar til et Kompromis; et saadant kan danne Grundlaget for en nogenlunde taalelig Afgørelse om selve Sagens Ordning, men fælles Propaganda kræver en langt dybere gaaende, positiv Enighed. Propaganda, der vil begejstre Befolkningen, kan kun laves af dem, der selv er begejstrede, i hvert Fald med fuld Overbevisning taler om deres fælles Sag. Det vilde blive en saare mat og vingeløs Reklame, der kun maatte støtte sig til de Træk i Regeringens og Parlamentets Virksomhed, som alle Partier vil være bekendt at reklamere med. Man skal udmale sig den Situation, det konservative Partis Ledere vilde komme ud for, hvis de paa den ene Side havde været medvirkende til en enstemmig Beslutning om i propagandistisk Øjemed »at gøre Rede for« Udenrigshandelen — nødvendigvis i Overensstemmelse med Regeringens Handelspolitik, i hvert Fald ikke i Modsætning dertil — og hvis de saa paa den anden Side overfor deres Vælgere maatte begrunde det Standpunkt, Partiet i den parlamentariske Dyst indtager overfor Flertallets og Regeringens Valutapolitik. Her kan det ikke indvendes, at man kan lade Spørgsmaalet om Valutaordningen ligge, men alligevel sige noget positivt om Danmarks Udenrigshandel . . . .

Endnu mere haabløst tegner det for Propagandaens Virkninger. Disse beror i Diktaturstaterne paa, at der ingen er, der kan tage til Genmæle. Hvis Diktaturlandene gav Adgang til fuld Ytringsfrihed, vilde de anderledes tænkes Opposition imødegaa den officielle Propaganda paa snart sagt alle Punkter. Be-

tegner Regeringen de nye Autostradaer som der Führer's og den nye Stats enestaaende Bedrift, vilde Oppositionen svare, at f. Eks. det parlamentariske Danmarks Lillebælts- og Storstrømsbro er lige saa beundringsværdige. I Virkeligheden er Veje og Broer hverken Diktaturets eller Folkevældens — men Teknikkens Værker. Fremstiller Propagandaministeriet Arbejdsløshedens Overvindelse som Resultat af Statsledelsens erhvervspolitiske Dygtighed, vilde Oppositionen henvise til Verdensøkonomiens almindelige Konjunkturforbedring, og den vilde — med eller uden Sandhedens Ret — fremhæve, at det tyske Folk betaler for tilnærmelsesvis fuld Beskæftigelse med ualmindelig lav Arbejds løn og med Rustningsudgifter, medens en væsentlig højere Nominal- og Realløn samt normal og fredelig Produktion danner Baggrunden til f. Eks. det parlamentariske Danmarks Arbejdsløshedsprocent, som ganske vist er relativt høj — bl. a. ifølge Statistikkens Fuldstændighed. —

Der er naturligvis ikke tænkt paa Ensretning i Forbindelse med Oprettelsen af et Rigs-Pressebureau; andre Instansers Ytringsfrihed skal ikke antastes. »Tale-, Forsamlings- og Trykkefrihed« er tværtimod nævnt blandt den frisindede Parlamentarismes Goder, som der skal reklameres med. Rigs-Pressebureauet bliver i saa Tilfælde kun en ny Stemme i Propaganda-Højttalernes støjende Kor — efter al Sandsynlighed en spæd Røst, dæmpet af Fornemhedens og Ansvarlighedens mangfoldige Hensyn. De Krese, som nu finder begejstrede Udtryk for Diktaturernes Stordaaer, vil næppe kunne omvendes paa denne Maade, men maaske tværtimod blive udæsket til en mere paagaaende Reklamevirksomhed. —

Fascisme og Nazisme raader ligesom Bolsjevismen over Propagandafagmænd af Rang; men netop Reklamefagmanden burde bedre end vi andre vide, hvor svært selv den mest fremragende Reklame har ved at fænge i en Tid, hvor Reklamens Budskab raabes til os fra alle Vægge og Plankeværker og blænder vore Øjne fra alle Skyskrabertage. Diktaturstaternes Propagandasukses skyldes ikke — i hvert Fald ikke alene — deres propagandatekniske Overlegenhed, men først og fremmest den ubønhørlige Nedsabling af al Modpropaganda.

Maaske er der mere tænkt paa Diktaturstaternes Reklamesukses blandt andre Landes Befolkning; det er disse Virkninger, man er bekymret over og vil afværge. Og disse Propagandaresultater kan ikke i Lighed med de indadtil opnaaede forklares med en ubetinget Monopolstilling. — Et Par korte Bemærkninger maa være nok angaaende dette Forhold. 1) Der bestaar ganske vist ikke

noget Monopol i den Forstand, at andre Anskuelsers Fremkomst er udelukket, men en vis Monopolstilling er dog givet ved, at Diktaturlandenes statslige Instanser er ene om at forsyne Udlandet med avtentiske Beretninger om deres indre Forhold. Afvigende Fremstillinger beror paa enkelte Personers tilfældige og nødvendigvis ufuldstændige Iagttagelser. — 2) Da der ikke er Tale om en ubetinget Monopolstilling, har Reklamen udadtil heller ikke saa omfattende og dybtgaaende Virkning. Kun en begrænset — skønt ikke helt ubetydelig — Del f. Eks. af Danmarks Befolkning er imponeret. — 3) Endelig maa man ikke overvurdere Betydningen af visse Sympatitilkendegivelser fra dansk Side; en Del af dem maa vistnok i første Række betragtes som Udslag af Misfor nøjelse md visse hjemlige Forhold, ikke som overbevist og positiv Indtræden for Diktaturtanken. Sympatierne er for saa vidt af mere platonisk Art; mange af dem, der nu lovpriser Forholdene i Diktaturstaterne, vilde — hvis det kom til Stykket — sige »Nej, Tak« til et alvorligt Forsøg paa at overføre de samme Principper til Danmark.

II.

TEORETISK MELLEMAKT

Det blev paa Forhaand fremhævet, at den mod Diktaturtanken vendte Propaganda ikke kan optræde i Demokratiets, men kun i Liberalismens Navn. Det er ogsaa tydeligt, at Pjecens Forfatter ønsker at værne om den særlige Form for Demokrati, vi kalder parlamentarisk, og at det i første Række er den statsborgerlige Frihed, der ligger ham paa Sinde. Han fremhæver derfor som »Demokratiets Særkende, at det tillader alle Meninger og Anskuelser at komme frem«, og han peger paa Statsborgernes grundlovshjemlede Friheder og Rettigheder som »demokratiske« Goder. Da han betegner den totalitære Stat som Modsætning til »Demokrati«, er det givet, at han ved Demokrati forstaar den Tilstand, der ikke (totalitært) er bestemt af Staten som ubetinget Enhedsprincip, men (dualistisk) af den glidende Ligevægt mellem Staten og det frie Samfund¹⁾. — Hvad Forskellen mellem Liberalisme

¹⁾ En enkelt Gang lyder Modsætningen: »Demokrati-Enevælde«. Her er det tydeligt, at Forfatteren anvender Ordet Enevælde rent billedligt og i lang Afstand fra dets statsvidenskabelige Betydning. Den Statsform, der indrømmer een Mands, der Führe r's Vilje afgørende Vægt, er dog af en helt anden Støbning og indre Opbygning, end Enevælden i teknisk Forstand, det absolutte Monokrati.

og Demokrati angaar, kan der henvises til det tidligere her i Tidsskriftet fremsatte¹⁾. Det kan i hvert Fald betragtes som givet, at *Harlang* ikke sigter til Demokratiet i al Almindelighed, men til vort Demokrati i Særdeleshed, den frihedsprægede, parlamentariske Folkevælde. Man kunde feje denne Rettelse til Side som ørkesløst Haarkløveri, hvis ikke det kunde paavises, at den utekniske Anvendelse af Ordet Demokrati danner Grundlaget for en Misforstaaelse af den offentlige Menings politiske Rolle i Demokratiets forskellige Former, navnlig i det liberale Parlamentsstyre, og at selve Forslaget om Statspropaganda for den parlamentariske Stat er bygget paa denne Misforstaaelse. —

Statsledelsen er i Demokratiet — baade i det liberal-parlamentariske og det cæsaristiske — baaret af den offentlige Mening; ja, man kan sige, at Diktaturet mere end Liberalismen kæler for den offentlige Mening. Kun et liberalt sindet Land kan tillade sig at sætte som Inskription over en Dør i Rigsdagsbygningen de ærlige Ord: »Folkegunst — idel Dunst«. *Panis et circenses* for Masserne har ikke alene i det sen-kejserlige Rom været den ypperste Statsvisdom. Men Parlamentsstyre og Diktatur indtager forskellige Standpunkter m. H. t. Dannelsen af den offentlige Mening og til dens Indflydelse paa Statsledelsens enkelte Regeringsakter. Tanken om den frie Konkurrence danner Liberalismens Kerne: Ligesom Kræfternes frie Spil mentes at hidføre det størst mulige økonomiske Fremskridt, saaledes troede Oplysningsfilosofien, at Tankernes og Diskussionens frie Spil var den Vej, ad hvilken den politiske Fornuft maatte komme til Syne og naa til Sejr. I Parlamentarismen har den offentlige Mening den dobbelte Opgave at danne det demokratiske Staasted for Regeringen og at øve Kontrol med Regeringens Virksomhed. Den sidste — og kun den sidste — Funktion bortfalder i Diktaturet. Regeringsmagten er her baaret af Folkets Tillid til Førerens Person; saa længe denne personlige Tillid er til Stede, er Regeringens enkelte Forholdsregler hævet over den offentlige Kritik og Diskussion.

Den offentlige Mening vil ogsaa her faa Indflydelse paa Regeringens enkelte Foranstaltninger. Den er vel ikke en umiddelbart medbestemmende aktiv Faktor, som Tilfældet er i Parlamentsstyret, men Politik er ogsaa under Diktaturet *die Kunst*

¹⁾ Jfr. min Artikel »Om Forholdet mellem Liberalisme og Demokrati« (Nationaløk. Tidsskr. Bd. 75, S. 220—45), hvis anden Del (S. 237 ff.) beskæftiger sig med den nationalsocialistiske Stats Forhold til den demokratiske Tanke.

des Möglichen; den offentlige Mening er derfor her en psykologisk Faktor, Regeringen af realpolitiske Grunde bør regne med. For saa vidt hersker der en vis Lighed med den før-liberale Enevælde; man regerer uden at indrømme den offentlige Mening en Ret til Kontrol, men man kan i Praksis ikke i det lange Løb regere stik imod den offentlige Mening.

Haand i Haand med disse Uligheder i den offentlige Menings Funktion gaar uensartede Opfattelser af dens Væsen og af den Maade, hvorpaa den dannes. Begrebet offentlig Mening svarer i den totalitære Stats Tankesæt nøje til *Rousseau's volonté générale*. Offentlig Mening er altsaa her virkelig tænkt som een politisk Fællesvilje, medens Parlamentarismen efter liberal Anskuelse er bygget paa Konkurrencen mellem offentlige Meninger og paa Kompromis. Og medens Folkets Vilje menes at opstaa ad kollektiv Vej og som en Sam-Stemning, sker Statsborgerens Meningsdannelse i det liberale Demokrati individuelt og ved intellektuel Virksomhed.

Et-Partisystem og Ensretning beror som statsteoretisk Konstruktion paa Tanken om, at »Partiet« repræsenterer Folkets sande *volonté générale*; derfor bliver det blotte Forsøg paa at propagandere for en anden Opfattelse ensbetydende med Opsætsighed mod Folkets legitime Fællesvilje; ved at forbyde alle andre Partier understreger man deres politiske Anskuelsers statsfilosofiske Illegimitet med statsretlig Illegalitet.

Det er paa dette Grundlag, Diktaturstaternes Regeringer kan propagandere for sig selv og udelukke al anden Propaganda.

III.

PRINCIPIELT UTILSTEDELIGT ....

Ud fra disse Synspunkter skal man ogsaa bedømme Forslaget om Statsreklame for den parlamentariske Statsform.

Tanken om et Rigs-Pressebureau er ikke ny. Den er det mest konsekvente Udslag af, hvad Avisvidenskaben kalder Efterretningspolitik. Baade *Friedrich II* af Prøjsen og *Napoléon I* havde Blik for, hvor meget det betød at udøve Indflydelse paa den offentlige Mening allerede ved dens Kilde, det vil sige ved at kontrollere det Kendsgerningsstof, der naar ud til Folk som Genstand for offentlig Meningsdannelse. Efterretningspolitiken var under Verdenskrigen et overordentlig vigtigt Led i de krigsførende Staters Anstrengelser, baade indenrigsk- og udenrigspolitisk set. Tysk

Journalistik har under Krigen betegnet Rigets officielle Presse-service som »Hjernemassageapparat«, W. Schwedler har med Henblik paa Efterkrigstidens Presseabteilung der Reichsregierung sagt, at den overdægede den offentlige Mening med en »Trommeild«, og Amerikanerne betegner de ledende politiske Instansers Masseinterviewer som *a journalistic perversity*. Liberalt Sindelag har aldrig været venligt stemt overfor statslige Organers *making of public opinion*.

Med Rette. — Den politiske Liberalisme hviler paa Tanken om, at Staten skal være undergivet de Bevægelser, der har deres Kilde i det frie Samfund, og dette er i politisk Henseende repræsenteret af den offentlige Mening, rettere sagt af de offentlige Meninger, Statsborgerne gruppevis slutter op om. De indbyrdes konkurrerende offentlige Meninger skal bestemme og kontrollere Statspolitikken — men Regeringsorganerne skal ikke lave og kontrollere den offentlige Mening. Der er frit Raaderum for alle Slags Propaganda indenfor det frie, statsborgerlige Samfund, men selve Statsmagten er handicappet i denne Retning. Det er ikke af lutter Fornemhed og Beskedenhed, det parlamentariske Demokrati øver Tilbageholdenhed paa dette Punkt; det er af Lydighed overfor det Princip, der ikke kan brydes, uden at Parlamentsstyrets Grundlag, den frie statsborgerlige Meningsdannelse, kommer til at skride. Det er nemlig ikke nok, naar den formale Frihed er tilstede; den aandelige Uafhængighed spiller en mindst lige saa stor Rolle. Og denne Uafhængighed bliver elimineret, i det mindste indskrænket ved, at Folk bliver udsatte for propagandistiske Paastande, der ikke henvender sig til den kritisk dømmende Fornuft hos dem, men søger at paavirke dem i en bestemt Retning og benytter sig i dette Øjemed af psykologiske Kneb. Det paastaaede kan være Sandheden mere eller mindre nær — men den Maade, hvorpaa det er sat op, tilsigter en saa at sige direkte og psykologisk Paavirkning uden om Fornuften. Det er jo netop et af de Argumenter, den totalitære Stat kan gøre gældende, at Statsborgeren heller ikke i den personlige Friheds Tegn er i Stand til at danne sig en virkelig uafhængig Mening. Han er udsat for Partiernes og andre Sammenslutningers følelsesbetonede Propaganda og tager Standpunkt ikke ud fra fornuftige Overvejelser, men paa Grund af selviske Interesser og ukontrollable Følelsesmotiver. Naar Folk under de indviklede moderne Statsforhold ikke kan danne sig en selvstændig Mening i det liberale Demokrati, men bliver et let Bytte for al mulig Propaganda, er det saa ikke lige-

gyldigt, hvilken udefra paanødte Opfattelse de hylder, og er det ikke bedre, naar det er den samme Opfattelse hos alle, i Stedet for en halv Snes forskellige, som kun faar Folk til at slaas og forhindrer en retlinet politisk Kurs? — Parlamentarismen derimod hviler paa Tanken om, at Statsborgerens politiske Indsigt maa kunne opøves og uddannes, samtidig med at Forholdene bliver mere indviklede og mindre let overskuelige, og at Statsborgerens voksende politiske Indsigt medfører Statslivets Fremskridt henimod en fornuftig og retfærdig Orden. Parlamentarismen maa derfor være interesseret i at udvikle og værne om Statsborgerens Evne til uafhængig politisk Tænkning, ikke i ved Statspropaganda med følelsebetonede Argumenter yderligere at svække denne Uafhængighed.

Det er ikke helt tydeligt, om Forslaget gaar ud paa et Rigs-Pressebureau, der er tænkt som et Regeringsorgan under et Parlamentsudvalgs særlige Tilsyn, eller om Pressebureauet skal være Parlamentsudvalget umiddelbart underordnet. De principielle Betæneligheder gælder for begge Tilfælde; thi Parlamentet er ganske vist den offentlige Menings Talerør og Statsfolkets Kontrolorgan overfor Regeringen, men i Forhold til Folket er det dog selv undergivet den statsborgerlige Kontrol og Kritik. Parlamentet er i sin givne Sammensætning Udtryk for, ikke Vejleder af den offentlige Mening. I Praksis vil et Rigs-Pressebureau under alle Omstændigheder i det væsentlige være afhængigt af Regeringen, henholdsvis det regeringsbærende Parlamentsflertal; det vil altsaa medføre en Styrkning af Regeringsapparatet og en Svækkelse af Statsborgernes Kontrolmuligheder. En saa indviklet og omhyggeligt afbalanceret Mekanisme som den moderne parlamentariske Stat er overordentlig fintmærkende og øm overfor de mindste Ligevægtsforskydninger.

Statsmagtens øjeblikkelige Haandhævere er ikke afskaarne fra at udøve Indflydelse paa den offentlige Mening; men det er Gerningernes, ikke Reklamens Sprog, de skal tale, det er Kendsgerninger, ikke Ideologier, hvormed de skal gøre Indtryk paa Statsborgeren og virke for Statsformens Sag. Statsmagten har paa Forhaand Mulighed for en meget vidt og dybt gaaende Paavirkning af psykisk og ideologisk Art: Skolen. Her bliver den vordende unge Statsborger opdraget i den bestaaende Statsforms Aand. Den politisk fuldmyndige Statsborger derimod skal danne sig sin Mening paa Grund af Kendsgerninger og fornuftmæssige Overvejelser. Slem nok, at han tit falder som Offer for en følelsesbetonet

Propaganda, der trænger ind paa ham fra alle Sider. Hvis Statsledelsen har en Opgave paa Parlamentsstyrets Vegne, er det bestemt ikke den at anvende lige saa irrationelle Midler, men snarere den i Tide at udruste Statsborgerne med saa megen kritisk Sans og Evne, at de bliver til en vis Grad immuniserede overfor Propagandaens Anfægtninger. For det er den selvstændigt tænkende, ikke den sanguinisk tillidsfulde Statsborger, Parlamentsstyret bygger paa. —

Vender man herfra tilbage til Tanken om et Rigs-Pressebureau, er det naturligvis et rent organisatorisk Spørgsmaal, hvorvidt en Regering anser det for formaalstjenligt at oprette en statlig Efterretningscentral. Dette er den oprindelige og liberalt set legitime Hensigt med statlige Pressebureauer. Regering og Parlament er selv Producenter af Fakta, som Pressen er interesseret i, og som rimeligvis bliver Genstande for offentlige Meninger (Lovudkast, Love, Anordninger, storpolitiske Afgørelser, administrative Foranstaltninger etc.). Det er Presseservice, naar man sørger for, at Bladene faar hurtige, omfattende og stikholdige Meddelelser om disse Ting fra ansvarlig Side. Det sker allerede nu, enten ved at Bladenes Repræsentanter henvender sig til de Instanser, der behandler de enkelte Sager eller ved officiel Meddelelse til en privat Pressekorrespondance, og det er kun et organisatorisk Spørgsmaal, om Staten vil centralisere det hele i et særligt Ressort. Betænkeligt er det dog allerede, at en Regerings officielle Presseservice helt af sig selv bliver et Værktøj i Efterretningspolitikens Tjeneste. Hvilke Emner skal der gives Information om? Paa hvilket Tidspunkt? I hvilken Form? Her bestaar der Muligheder for paa Forhaand at bearbejde det rent kendsgerningsmæssige Raastof, førend det naar ud til Publikum; tysk Sprogbrug taler betegnende nok om *politische Nachrichten-Bewirtschaftung*. En tendensiøs Informations Virkning er saa meget større, som det hovedsagelig drejer sig om Efterretninger, Regeringen har Monopol paa. Her bestaar allerede en Fare for, at Regeringens Efterretningspolitik overskrider den Grænse, der er draget for den uafhængige statsborgerlige Meningsdannelses Skyld, og lægger Pres paa den offentlige Opinion.

Et Rigs-Pressebureau med Reklameopgaver er derimod ligefrem bestemt til tendensiøs Paavirkning. Reklame behøver ikke at være usandfærdig — skønt den tit er det — men den er i hvert Fald bevidst ensidig. *Harlang* taler ganske vist kun om »Sandheder, der skal naa ud til Menigmand«, om »Oplysnings-

arbejde for Demokratiet«. Men man har paa Grund af Pjecens øvrige Indhold og med Henblik paa Kravet om Reklamefagets Medvirken Lov til at formode, at det drejer sig om »Oplysninger« i forretnings- og reklamemæssig Forstand. (»Maa jeg give Dem nogle Oplysninger angaaende vor nye Støvsugers Fordele?«) Folks Sind skal aabnes for Sandheder som f. Eks. den, »at det danske Statssamfund . . . er en . . . mere civiliseret Organisme end nogen totalitær Stat«, at »tusinde forskellige Ting . . . gør Livet i Demokratiet rigere og bedre«. — Sandheder? Nej, Paa-stande, man kan sympatisere med, men hvis Sandhed ingen kan bevise med objektive Grunde. Den totalitære Statstankes Fortalere siger noget andet.

Beklager man paa den statsborgerlige Friheds Vegne, at Diktaturets følelsesbetonede Propaganda lammer Folks Tænkeevne, at de store Ords Fascination og Reklamens Slør omtaager Kendserningernes Konturer? Og vil man saa gøre det samme med ændret politisk Fortegn? Statsborgerens aktive Medansvarlighed for Statslivet har til Forudsætning, at han saa vidt som muligt bruger sin Forstand som politisk Organ. Følelse og Lidenskab spiller alligevel stærkere ind end godt er. Staten har i hvert Fald ikke den Opgave at anvende Argumenter, »der griber dybere end Intelligensen«, men snarere at hæve Statsborgerens Argumentation og Meningsdannelse til det intellektuelle Plan.

Det er iøjnefaldende, at Statsformen er ude for en haard Prøvelse, maaske for en Krise. Det er for tidligt at spaa. Jeg tør ikke fastslaa, at »Liberalismens Saga er ude« (*Alf Ross*); meget kunde tyde derpaa, men man har før oplevet, at Historien har gjort Krumspring. Det gælder heller ikke om at afgøre, hvilken Statsform der er den bedste og derfor værd at værne om. Det gives der ingen videnskabelig Maalestok for, og den enkelte Forfatters Sympatier eller Antipatier er uden Interesse for Publikum. Videnskabeligt set gives der kun Spørgsmaalet om, hvad der kan gøres for Parlamentsstyrets Styrkelse, s a a f r e m t man af ikke-videnskabelige Grunde vil styrke det.

Stemnings- og Meningsforskelligheder med Hensyn til Statsformen bestaar mellem enkelte Partier eller Fløje af Partier indenfor det parlamentariske System. Det er de parlamentarismevenlige Kreses gode Ret at prapagandere for Parlementsstyret og dets Velsignelser, ligesom det er de andres Ret at reklamere for en Ændring af Statsformen, og begge har Lov til at anvende agitatoriske

Midler, at henvende sig til Stemninger eller skabe Stemning hos Folk.

Staten selv, repræsenteret af Regeringen eller af Parlamentet som Helhed, bør anvende andre Midler. Den kan for det første ved en maalbevidst Realpolitik haandgribeligt overbevise Folk om, hvad den kan give dem og hvad den er værd. Der kan ikke være Tale om, at disse Kendsgerninger »er som usagt«, naar ikke Reklamebasunerne runger dem ud til Folk. Gerninger spores; det er Folks Sag, om de vil paaskønne dem eller ikke. En Statsform har ingen Værdi i sig selv, den er ikke værd at bevare for sin egen eller for Ideens Skyld — men kun for Folkets Skyld. Folket faar den Stat, det sætter Pris paa — og er Folket utilfreds med den Stat, det har, vil det faa en anden. — Statsmagten kan for det andet neutralisere og afbalancere en ensidig eller endog usandfærdig Partipropagandas Virkninger ved at give Befolkningen Adgang til Kendsgerningsstof, som vækker Kritik og som sætter Folk i Stand til at afsløre Propagandaens Tendens. Dette, og kun dette er statsborgerlig Oplysning. Opgaven er ikke overvættes svær i Betragtning af Danskernes Skepsis overfor de store Ord, fra hvis Læber de end strømmer. Tvivl og Kritik har Folketække i dette Land. — Staten kan for det tredie ubønhørligt anvende de Lovgivningens og Retsplejens Midler, der har Hjemmel i den bestaaende Statsform, for at stoppe retsstridige Overgreb i Agitationen.

Men den frihedsprægede Folkestat, bygget paa Tanken om Statsborgernes uafhængige Meningsdannelse, kan ikke værne om Frihedstanken med Diktaturets Vaaben. Alene det, at man opfordrer Parlamentsstyret til at reklamere for sig selv, d. v. s. til at overtale Folk i Stedet for at overbevise dem, — alene dette er daarlig Reklame for Parlamentsstyret. For det er en Opfordring til at svigte dets bærende Princip.

Spørgsmaalet lyder ikke: Er Folkestyret en Reklamekampagne værd? Det virkelige, det brændende Problem lyder: Er Folket sin statsborgerlige Frihed og sit frie Statsliv værdigt? For i det lange Løb har ethvert Folk den Stat, det fortjener.
